

C L A S I C I R O M Â N I

Costache Negruzzi

**ALEXANDRU
LĂPUȘNEANUL**

— nuvele și povestiri —

C ÎN
EDUCAȚIONAL

Redactare: Mihaela Zărnescu Enceanu
Tehnoredactare computerizată:
Cristina Bucuroiu

Coperta: Walter Riess

Textele sunt reproduse după volumul Costache Negruzzi,
OPERE COMPLETE, vol. I, PROZA, ed. a II-a,
Editura Minerva, București, 1916.

Toate drepturile asupra acestei ediții
sunt rezervate Editurii CORINT EDUCAȚIONAL,
parte componentă a GRUPULUI EDITORIAL CORINT.

ISBN 978-606-8668-05-5

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
NEGRUZZI, COSTACHE

Alexandru Lăpușneanu / Costache Negruzzi. - București:
Corint Educațional, 2014
ISBN: 978-606-8668-05-5

821.135.1-32

929 Alexandru IV Lăpușneanu (0:82-32)

94(498.3)"15" Alexandru IV Lăpușneanu (0:82-32)

Zoe

I

*Amour en latin fait amor;
Or donc provient d'Amor la mort:
Et paravant, soulcy qui mord.
Deuil, pleurs, pièges, forfaits, remord...*

B

Aceasta a urmat la 1827.

De abia înserase, ulițele erau însă pustii. Din când în când și foarte rar se auzea pe pod duruitul unei calește în care era vreun boier ce se ducea la o partidă de cărți, sau un fiacru ce trecea ca săgeata, și lăsa să se zărească niște bonete femeiești. Niciun pedestru nu era pe uliți, afară de fanaragiii cari strigau regulat *raita*; pentru că la 1827 septembrie, nimeni nu s-ar fi riscat a merge pe jos singur pe uliți după ce înnopta. Pojarul de la 20 iulie prefăcuse în cenușă mai mult de jumătate a orașului Iași, și fanaragiii, masalagiii, potlogarii, de care gemea orașul,

șezând ascunși printre risipuri, pândiau pe nesocotitul pedestru care zăbovise a se întoarce acasă, și adeseori, el perdea împreună cu punga și vieța sau cel puțin sănătatea. În zadar umblau streji de arnăuți și de simeni; nu puteau stârpi aceste înrăutățiri, nici descoperi bandele vagabonzilor.

O caleașcă trecu în fuga cailor pe ulița mare, apucă ulița Sf. Ilie, și făcând în stânga, luă la deal pe lângă zidul Sf. Spiridon, și tot suindu-se până în mahalaua Sărării, stătu la porțița unei căsuțe cu două ferestre cu perdele verzi. Din trăsură se coborî un tânăr elegant coconăș, al cărui costum era după moda curții.

El purta un antereu de suvaia alb, era încins cu un șal roș cu flori din care o poală i se slobozea pe coapsa stângă, iar capetele, alcătuiind un fiong dinainte, cădeau apoi peste papucii lui cei galbeni. Pe sub giubeaua de pambriu albastru blănită cu samur purta una dintr-acele scurte cațaveici, numite *fermenele*, broderia căreia un fir și cu tertel îi acoperea tot peptul. În cap avea un șlic de o circonferență cel puțin de șapte palme.

Într-un cuvânt, orice damă l-ar fi văzut în ceasul acela, nu s-ar fi putut opri de a se coti cu vecina sa, și de a zice în jargonul vremii de atunci: ah psihimu, uită-te cât e de *nostim!*

Chipul său era de nu frumos, dar plăcut. Lavater* din cea întâi vedere l-ar fi judecat după fruntea lui strâmtă, buzele groase și sprâncenele rădicate cu disproporție deasupra ochilor; dar și nefiind fizionomist putea fără a se greși să-l boteze de nătărău, după căutătura cea speriată și neclintirea figurei sale.

În camera unde intră, pe un crevat cu perdele *ponceau*, ședea o fetișoară rezemată într-un cot de perină. Fusta ei de atlas albastru deschis, de sub care se zărea un picioruș gras și mic, părul ei castaniu ce se slobozea în unde de mătase pe albii

* Lavater (Johann Kaspar) = fiziolog elvețian (1741–1801), care a încercat să descifreze caracterul individului prin prisma expresiei faciale și a ansamblului corpului. (Notele de subsol, cu excepția *n.a.*, precum și *Glosarul de cuvinte* aparțin editurii.)

ei grumazi, poziția ei cea lenoasă, în sfârșit lumina murindă a unei lampe ar fi înflăcărat pe Xenocrat*, dacă ar fi fost la Iași la 1827, în camera aceea.

Zău, era frumoasă tânăra fată! când însă și-a întors tânjitorii ochi căprii, umbriți de lungi gene și scăldați într-o rouă de desfătare, când s-a răpezit și a apucat în brațe pe tânărul ce intrase, trebuia să aibă cineva toată nesimțirea lui, ca să nu cadă amețit la picioarele ei.

— Ah! tu ești, Iancule, tu ești! Vezi că eu te așteptam. Gândeam la tine, pentru că numai la tine gândesc. Pesemne tu nu știi că te iubesc mai mult decât orice alt pe lumea asta, și tu iar mă iubești. Așa e că mă iubești? Nu voi să mă iubească alții. Zice ce-a vrea lumea, eu te iubesc — și apoi ce-mi pasă de lume. Tu ești al meu! al meu! Te iubesc, te sărut, sufletețul meu!

Și gingașa copilă îl acoperea de sărutări focoase.

— Ce te-ai făcut de-o săptămână de când nu te-am văzut? Unde ai fost? Oh! ți-am scris, și nici n-ai vrut să-mi răspunzi. Când ai ști cât am plâns! Uită-te, ochii mei sunt roșii încă; așa e că sunt roșii? Spune-mi, mă iubești?

— Mă întrebi un lucru care poate ți l-am spus de o mie de ori, răspunse cu răceală nesimțitorul amarez.

— Caraimane, dă-mi un ciubuc!

Un arnăut mustăcios intră și întinse stăpânului său un lung ciubuc. Într-un minut, cămăruța se umplu de un fum gros, printre care Zoe se zărea ca o zeitățe prin nori. Această întreprindere a unei vorbe amarezate pătrunse pe biata fată, care tăcu lăsând să scape din sânul ei o ohtare, o ohtare de acele ce sfâșie inimi.

— Mi-ai scris că ai să-mi spui un lucru mare. Să vedem, ce este? spune, pentru că n-am când zăbovi, adaogă tânărul, scuturând ciubucul.

*Xenocrat = filozof grec (400–314 î.Hr.), care a încercat armonizarea doctrinei platoniciene cu pitagorismul.

— Ah! zise Zoe, înturnându-și lăcrimații ochi spre el, odinioară îți părea că sboară ceasurile ca minutele lângă mine; atunci mă iubeai, acum nu mă mai iubești ca atunci, măcar că eu tot aceea sunt și tot asemenea te iubesc. Oh! Iancule, tu niciodată nu vei ajunge la acel grad al dragostei care eu îți păstrez! Prea-iubitul meu! spune-mi când mă voi numi soția ta? Când voi putea a nu mai tăinu de lume acest amor de care inima mea este plină? Vezi tu, acesta e singurul meu gând. Știi poziția mea. Știi că de am greșit, pentru tine numai am fost o slabă fată. Ah! când ai ști cât sunt de fericită; am să-ți spui o veste care a să te umple de bucurie. Eu o să fiu mumă! — Și copila își ascunse rumena față în sânul coconășului.

Întru auzul cuvântului acestuia, Iancu s-a posomorât, a băgat mâna în buzunar, și scoțând niște metanii de corail de vreo doi coți de lungi, începu a se juca cu ele, preumblându-se în lung și în larg prin mica cămăruță.

Zoe îl privea neclintită.

— Ascultă, draga mea; cred că nu te îndoiești cum că te iubesc. Vestea ce mi-ai dat m-a umplut de bucurie. Dar văd niște mari pedici la însoțirea noastră. Unchiul meu a aflat de legătura noastră, și e foarte mânios asupra mea. Îmi zice că nu e de cinstea mea să iau o fată săracă, orfană și câte altele. Eu însă nu zic că nu te voi lua, dar trebuie răbdare. Să vedem.

Mișelul! vorbele lui erau loviri de cuțit pentru Zoe. Ea tremura.

—Vai mie, nenorocita! iată la ce am ajuns! iată în ce stare m-ai adus! mă desprețuiești după ce m-ai înșelat! Nu ți-e milă de o ticăloasă fată, pe care ai ademenit-o cu juruinți mincinoase. Găsești pretesturi ca să mă părăsești și pe mine și pe copilul tău. Nu te temi de păcat! nu socotești că voi muri dacă mi-i lăsa! oh! fie-ți milă! fie-ți milă!

Și sârmana se târa la picioarele lui vărsând șiroaie de lacrimi și frângându-și mânele.

— Cugetă că de mă vei părăsi, voi muri negreșit, și vei avea a da seamă lui Dumnezeu, pe care de atâtea ori l-ai luat martur jurămintelor tale.

Suspinerile înădușiră glasul fragedei copile, care acum întâi începuse a găci inima amorezului său.

Sfărămată de durere, căzu leșinată la picioarele lui.

Iancu o ridică și o puse în pat, după aceea chemând pe bătrâna ei slujnică a lăsat-o lângă ea. El a ieșit și s-a suit în caleașcă.

— La bal, la curte! a strigat arnăutul vizitiului, și caleașca a purces ca vântul.

— Deșanțată pretenție! zicea coconașul răsucindu-și mustățile. Zice că i-am jurat s-o iau, ca când astfel de jurăminte se mai țin vreodată.

II

*Cinga il brando, ed abbia questa
L'asta in pugno, el'elmo in testa
E con Pallade in bellezza
Già potrebbe contrastar.*
Metastasio

Zoe era fiica unui boerinaș, care prin slujbele sale se ridica la o treaptă cinstită. Încă în fașe, perduse pe maică-sa, iar la vârsta de cincisprezece ani, moartea o lipsise și de tatăl său. De atunci, sărmana fată lăsând o moșioară, iubitul loc al copilăriei sale, care rămase moștenire fraților ei, venise la Iași. Curând n-a lipsit a se molipsi de aerul acestui oraș. Se văzu înconjurată de o droaie de curtezani, pe care îi trăgeau deosebita ei frumuseță. Focul juneții și simplitatea creșterii sale o făcură să plece urechia la măgulirile desfrânaților. Ea iubi, iubi, oh! cum iubi! Neștiind ce e amorul, și neprepuind urmările lui, se dete cu totul la această patimă dulce și amară, plăcută și groaznică. Se dete cu gând, cu inimă, cu suflet.

Iată o întâmplare ce va arăta ce fel iubia tânăra copilă.

Cel întâi ce găsi loc în inima ei fu un ofițer al guardiei curții; tânărul galant, cinstit și birbant. Ilescu era cu totul contra coconașului, pe care l-am văzut figurând la începutul acestei foarte adevărate istorii. Frumos și bine făcut, el n-a avut multă

greutate a câștiga inima ei. El o iubia și se mira că o iubește ca și în ziua când culese cea întâi dulce sărutare pe buzele ei. Și deși Zoe nu cunoștea ademenirile cochetăriei, tot însă ținu în lanțul ei pe fluturatecul tânăr o lună de zile! O lună de zile pentru Iliescu era o vecinicie. Începu a se sătura de amor fără sfezi, fără împăcăciuni, și fără rivali. Se aruncă iarăși în vârtejul lumii.

Într-o zi, el dormia după prânz.

Un arnăut veni în curtea lui, merse drept la camera unde el dormia, deschise ușa, intră și scoțând un pistol din cingătoare, îl slobozi în el. Glonțul trecu alături cu capul tânărului, bortili perina pe care se rezema, și se înfipse într-o cărămidă din perete, a cărui sfărâmături se reîntoarseră și căzură pe peptul dormitorului. Iliescu sări și se repezi ca fulgerul la noul venit, care scoase al doilea pistol. Arma i se smuci din mână, și o îmbrâncătură aruncă pe ucigaș pe canapea. Negreșit că ceasul morții ar fi sunat pentru acel cutezător, dacă în căderea sa, turbanul nu i s-ar fi desfășurat. Niște coame castanii undoioase se răsfirară peste umerii și peptarul înfirat. Aceasta era Zoe.

— Doamne sfinte! strigă tânărul cunoscând-o, tu ești Zoe, cine ar fi putut crede! tu ești care vrei să mă omori! aceasta e răsplata dragostei mele? Vrei să mă omori! și pentru ce?

— Pentru că ești un nelegiuit, strigă fata cu un glas precum de suspinuri, pentru că mă vinzi, pentru că desprețuiești amorul meu și pentru că ai gândit că vei putea, după ce m-ai învățat dragostea, după ce mi-ai arătat dulceața vieții, să mă lepezi ca pe o jucărie ce nu-ți mai place! nesocotitul! pesemne nu știi că pe noi femeile dacă un paing ne sperie, moartea nicicum nu ne îngrozește? Iată dovada vânzării tale, și îi întinse un bilet scris pe o hârtie roză. Citește, ticălosule! sau mai bine las' să ți-l citesc eu. Ascultă: „Stăpâna mea! mă învinovățești nedrept. Cum ai putut crede că o proastă fetișoară mă va face să fiu necredincios acei ce singură împărățește în inima mea?

Nădăjduiesc să-ți dovedesc în astă seară că de am fost poate rătăcit, o secundă n-am încetat de a fi pentru de-a pururea, al dumatiale credincios rob”. A! ticălosule! nu e slova ta? Tăgăduiește, zi că n-ai scris răvașul acesta; o proastă fetișcană! oh! mă defaimă pentru că-l iubesc din toată inima.

— Acest răvaș e pentru tine, zise Iliescul învâlmășit.

— Pentru mine! și de când mi-ai schimbat numele de *iubită* pe acel de *stăpână*? Când mi-ai mai zis vreodată *dumneata*? A! nu căuta să mă amăgești, căci dacă mâna mi-a tremurat astăzi, să știi că altă dată va fi mai sigură.

— Omoară-mă dar, adaose Iliescul cu un aer teatral, neștiind ce să mai zică; omoară-mă dacă te supără amorul meu. Văd că cauți pricină și iai de dovadă însuși încredințările dragostei mele. Omoară-mă! vieța mi-e nesuferită fără amorul tău. Iată pistolul, și ca să nu mă greșești, razimă țeava de inima mea, îl țiu eu; n-ai decât să tragi pedica.

Zicând desvălește pieptul și se apropie de fetișoară. El era atât de frumos, întristarea răspândită pe fața lui arăta atâta adevăr, încât gingașa copilă se simți pătrunsă și înfiorată de o faptă la care o împinsese o pornire furioasă de gelozie.

— Oh! eram să te omor, a strigat plângând, Dumnezeuul meu! cum am putut avea un așa gând! să te omor pe tine, pe care te iubesc ca sufletul! și apoi ce aș fi făcut singură pe lume? Vezi tu, crudule, când am slobozit pistolul în tine, nu știu ce putere străină și amarnică îmi împingea mâna. Socoteam că te-am omorât, și voiam să mă omor și pe mine. Dar tu nu ești rănit? Tu mă iubești, așa e? Răvășelul a fost pentru mine! oh; svârle pistolul acela, că mi-e frică de el. Și se aruncă în brațele lui.

După ce, peste un ceas, Zoe ieși într-un fiacru și se duse, Iliescu se îmbracă cu dulama lui stacojie cusută numai fir; se încinse pe deasupra cu o curea lată coperită cu ținte aurite în care băgă o sabie încovoiată. La scară îl aștepta un frumos armăsar negru.

Ieșind văzu arnăuții săi care stau roată împrejur.

— Ascultați, le zise; astăzi un tâlhar a intrat la mine când dormeam. A slobozit un pistol asupra-mi dar nu m-a nimerit. Nu am putut pune mâna pe el, și a scăpat. Să nu mor creștin, ci spurcat ca voi, dacă va mai intra cineva la mine, fără să-mi dați mai-nainte de știre; de nu: veți lua fiecare câte o sută de balta-ge chirjaliești pe talpe. Știți că-mi împlinesc juruințele.

Arnăuții strigară: mașalla! închinându-se până la pământ.

„Zoe a vrut să mă omoare, zicea în sine tânărul încălecând; Domnul știe ce-mi vor mai face celelalte trei pe care nu le poci amăgi așa lesne. Blăstămata de slugă! a greșit răvașile; în loc să dea pe cel verde Zoei, i-a dat pe cel roz; așa va fi făcut și cu celelalte.

M-am bătut fățiș cu Beilicciul și cu Fedeleş* fără să simt ce e frica, dar acum zău! mă tem.”

* Vestii tâlhari la 1827. (n.a.)

III

*Oh! N'insultez jamais une femme qui tombe!
Qui sait sous quel fardeaula pauvre âme succombe!*

V. Hugo

Mai mult de un an acum trecuse de la întâmplarea aceasta, Iliescu aflase chip a se deslega pe nesimțite dintr-un lanț ce nu era potrivit cu ușurătatea inimei sale, și Zoe începuse a cunoaște că a greșit, judecând pe oameni după inima sa. Amăgită în nădejdea sa, se lăsă la o melancolie ce o făcu mai interesantă, dar inima ei ce se hrănia de dragoste, nu putea via fără amor.

Între toiul neînsemnaților tineri ce o supărau cu curtea lor, ea deosebi pe Iancul B... îl vedea mai tăcut și mai retras. Sfiala lui o luă drept dovada statorniciei, măcar că era semnul nătărăiei. Pe altă parte ca să scape de gura lumii, acestei pricinuitoare de atâte nenorociri, și cunoscând că trebuie în sfârșit să-și ia un loc oarecare în societate, ascultă mincinoasele propuneri ce îi făcu Iancu că o va lua de soție. Depărtă pe toți ceilalți ai săi slăvitori. Iubi pe Iancul; îl iubi, sărmana fată, cum știa ea să iubească, și curând el nu mai avu nimic să mai do-rească. Nu mult după aceasta, simți urmările nesocotinței sale, și îngrijindu-se, își mărturisi starea cea critică amoretului său. Atunci Iancul lepădă masca, își desveli urâtul caracter, și puțină vreme după întâlnirea ce am văzut că a avut cu ea la începutul acestei istorii, îi scrise răvașul următor:

„Coconiță! îmi pare deșanțat că dumneata ai luat un capriț drept amor, și încă pretinzi să te iau de soție! Las' că rudele mele niciodată nu mi-ar ierta un așa pas, dar apoi nici inima mea n-are plecare a se robi. Așadar, te rog nu te mai măguli cu o așa nădejde ce niciodată nu se poate împlini, și binevoiește a mă uita și a nu-mi mai scrie”.

Gingașa copilă citi răvașul fără să zică nimica, fără să verse măcar o lacrimă. Inima îi era plină și suspinele grămădindu-se în sânul ei o înădușeau. După o îndelungată și cumplită tăcere, căzu în genunchi dinaintea icoanei Mântuitorului zicând: Dumnezeule, fie-ți milă de mine și nu mă aduce la desnădăjduire!

Sanda, bătrâna care o slujea, care o hrănise cu sânul său în pruncie și o crescuse în copilărie, stând într-o cameră alăturată, se apropie de o ușe cu geamuri prin care se vedea în odaia stăpâne-sei, și ridicând perdeaua văzu această desnădăjduire, această durere atât de adâncă. Ea nu îndrăzni să intre, respectând cucernicia stăpâne-sei; dar neuzind nimic și văzând-o tot îngenunchiată cu fața la pământ, intră în odaie ca să o scoată din așa cugetări atât de triste. În zadar însă îi vorbi; deci apropiindu-se o găsi rece, înghețată, o socoti moartă.

Luă în brațe pe această biată fată pe care o legănase și cu care împărțise soarta sa. O numi cu același nume de Zoiță precum odinioară și o desmerda ca și atunci. Silindu-se s-o deștepte din acea dureroasă letargie, și neștiind de trebuie să dorească a o vede înviind ca să-și afle iarăși durerea, sau mai bine să vază moartea pecetluind acest secret de nenorocire. „Sărmana Zoiță! și o lacrimă căzu din ochii bunei bătrâne, cât e de frumoasă! poate ar fi mult mai bine pentru dânsa să nu se mai trezească!” Această dorință deși barbară, se cunoștea că vine dintr-o inimă credincioasă către stăpâna sa.

O puse în pat, și peste puțin Zoe deschise ochii.

.....